

İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü
Week 10: Peçenekler, Uzlar
(Oğuzlar), Kumanlar (Kıpçaklar)

PROF. DR. YILDIZ DEVECİ BOZKUŞ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

PEÇENEKLER

- Peçenek, Uz (Oğuz) ve Kuman Türkleri, Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya nüfus eden son göç dalgası içinde yer aldılar.
- Bunlardan Peçenekler (Beçenek), Oğuz zümresinin bir boyunu teşkil ediyordu.
- Bu kavmin IX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlıkları hakkında kesin bilgiler yoktur.
- Bununla beraber, Peçeneklerin VI.-VIII. yüzyıllarda Göktürk Devleti'ne bağlı boylardan biri olarak, Isık ve Balkaş gölleri civarında, Türgişlerin bir kısmını oluşturdukları sanılıyor.

PEÇENEK-BİZANS MÜCADELESİ

- Peçeneklerin siyasî gücünü kavrayan Bizans İmparatorluğu, kendisi için birer tehlike oluşturan Bulgar ve Macarlara karşı Peçeneklerden yararlanmayı düşündü ve bu sebeple onlarla dostane münasebetler kurmaya çalıştı.
- Fakat, 1081'de II. Basileios'un Bulgarlara hakim olması, Peçenek-Bizans münasebetlerinde bir dönüm noktası oldu.
- Zira, bu tarihten itibaren, Volga boylarından kopacak olan Uz ve Kumanların baskısı ile Peçenekler, Bizans arazisine yüklenecekler ve Bizans'ın tehlikeli bir düşmanı haline geleceklerdir.
- Bizans ise, 1048'de Tuna'yı geçişleriyle iyice ortaya çıkan Peçenek tehlikesini, bu kez de Uz ve Kumanlar aracılığıyla önlemeye çalışacaktır.
- Bu sırada Peçeneklerin iç mücadeleye de düştükleri ve Bizans'ın bu durumdan da faydalandığı görülmektedir.

BİZANS KARŞISINDA TÜRKLER VE PEÇENEKLERİN DAĞILMASI

- 1090 yılı sonlarında Çekmece'ye yaklaşan Peçenekler, Anadolu'daki Türklerle (Çaka Bey) iş birliğine giriştiler.
- Bizans Devleti için durum endişe vericiydi. Çünkü Bizans, Selçuklular, İzmir emiri Çaka Bey ve Peçenekler olmak üzere Türkler tarafından üçlü bir kısıkaç içine alınmıştı.
- Nitekim, Bizans'ın bu durumu, Haçlı Seferleri'nin bir an önce başlamasında da etkili olacaktır.
- Peçenek tehlikesinin en son haddine vardığı bu tarihte Bizans, bir diğer Türk kavmi olan Kumanlarla anlaşmak suretiyle, onları Peçenekler üzerine sevk etti.
- Meriç nehri kenarında meydana gelen savaşı (Levunion Savaşı) kaybeden Peçenekler için 29 Nisan 1091 tarihi siyasî varlıklarının sonunu belirliyordu.
- Neticede Bizans, önce Kumanlar vasıtasıyla Peçeneklerden, Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan eli ile de Çaka Bey'den kurtularak, İstanbul'u kuşatmış olan bu Türk kısıkaçından bu suretle kurtulmuştur.

UZLAR (OĞUZLAR)

- Uzlar, Peçenekleri önlerine katarak, Doğu Avrupa'ya yönelen diğer bir Türk kavmi idi. Bizanslılar tarafından Uz veya Guz denilen Oğuzlara Ruslar da Tork demektedir.
- Uzlar, Volga nehri ötesindeki Oğuzların bir kısmını oluşturmaktaydı.
- Bu Türk kavmi muhtemelen Karlukların kuvvet kazanması ile eski yerlerini terk etmek zorunda kaldılar.
- (VIII. yüzyıl ortaları). Bu sebeple, önlerindeki Peçenekleri iterek, Ural nehri kıyılarına geldiler.
- O sırada Volga-Ural nehirleri arasında yerleşmiş olan Peçenekler, Uzların Hazarlarla işbirliği yapmaları sonucu, baskı altına alınınca, Don nehri boylarına çekildiler. Bu
- suretle Uzlar, Peçeneklerin yerine (Ural-Volga) yerleştiler.

KUMANLAR (KIPÇAKLAR)

- Kuman Adı;
- Uzların arkasından, göç dalgasının sonuncu halkasını Kumanlar oluşturuyordu. Kökenleri hakkında kesin bilgilerin mevcut olmadığı bu kavmin adı, Kun ve Man kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
- Bizanslıların Kumanos, Macarların Kun ve Arapların Kıpçak dedikleri Kuman adı, Türkçe Sarı manasına geldiği gibi, Kun kelimesi Hun adını da hatırlatmaktadır.

KUMANLARIN GÖÇÜ

- Kumanların ilk yerleşim alanları belli değildir.
- X. yüzyıl sonlarında, Kara-Hıtayların kuvvetlenmesi karşısında, Kun adını taşıyan bir kavim, muhtemelen Mançurya dolaylarından batıya doğru göçe başladı.
- Kun kavmi, Karahanlı Devleti'nin mukavemeti karşısında kuzeye yönelerek, Uzların arkasından Doğu Avrupa'ya girdi.

- KUMAN-BİZANS İŞBİRLİĞİ

- Bizans Devleti, Peçenek tehlikesi karşısında Kumanlarla anlaştı.
- Nitekim 1091 yılında meydana gelen Levunion savaşında Kumanlar, Peçenekleri ağır bir yenilgiye uğrattılar.
- Tarihte oynadıkları bu rol ile Kumanlar, bir Türk kavminin siyasî varlığını noktalarken, Bizans'a yaşama şansı veriyorlardı.
- Kumanlar daha sonra, Macaristan'a(1091), Lehistan'a (1092) ve Bizans ile Rus arazilerine akınlarda bulundular (1093-1094).
- Bu tarihten itibaren uzun bir süre Ruslarla mücadele eden Kumanlar, varlıklarını XIII. yüzyıl ortalarına kadar sürdürdüler.

SONUÇ

- Peçenek Uz ve Kuman Türk kavimlerinin IX.-XIII.yüzyıllarda birbirini takip eden dalgalar halinde Doğu Avrupa'ya ve Balkanlara sarkışı adı geçen bölgelerin ekonomik, kültürel ve etnik değişiminde, Bizans ve Rus tarihlerinde etkili olduğu görölmektedir.
- Bunun yanında, özellikle Kumanların Doğu Avrupa'ya girmesi, ileride Osmanlı Devleti'nin Karadeniz hakimiyetine zemin hazırladığı gibi, Romen Devleti'nin meydana
- ıkışıında da etkili olmuştur denilebilir

KAYNAKÇA

- Ahmet TAŞAĞIL vd., Orta Asya Türk Tarihi (Edt. Ahmet Kanlıdere), Anadolu Üniv. Yay., Eskişehir, 2013.
- Zerrin Günal, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, pp.89- 104.
- Çandarlıoğlu, G. (2003). İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, pp.76-80.
- Bedirhan, Y. (2019). İslâm Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü. Eğitim Yayınevi, pp.155-160.
- Peter B. Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, Çev: Osman Karatay, Ötüken Yay., 1992, pp. 105-115.
- Peter B. Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, Çev: Osman Karatay, Ötüken Yay., 1992, pp. 243-272.
- Yaşar Bedirhan, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Nobel Yay., 2011, Ankara, pp.168-174.
- Muharrem Kesik, İlk Türk İslam Devletleri Tarihi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- İsmail Güven, İslam Öncesi Türk Kültürü ve Tarihi Ders Notları, 2020.
- Muahmmmed Şahin, Türk Tarihi ve Kültürü, Okutman Yay., Ankara, 2010.